

اشاره

تاکنون در شماره‌های ۱ تا ۳، سه بخش از سلسله مطالب راهبردهای نو برای تدریس در کلاس‌های چندپایه را خوانده‌اید. در بخش پیشین این مجموعه مقالات که در شماره‌ی آذرماه درج شد، مؤلف محترم با ورود به بحث طراحی تدریس و مدیریت فرایند یاددهی - یادگیری در کلاس‌های چندپایه، قول دادند ابعاد گوناگون این موضوع را بشکافند. اکنون به ادامه‌ی موضوع توجه می‌کنیم.

کلیدواژه‌ها: چندپایه، مدیریت مؤثر، رویکرد دانش‌آموزمحور، رویکرد فعالیت‌محور

کلاس درس، امکانات و انواع منابع مورد استفاده در فرایند یاددهی - یادگیری، مدیریت مدرسه و... بستگی دارد.

روش‌ها و رویکردهای تدریسی که در کلاس‌های چندپایه قابلیت استفاده دارند، متنوع‌اند. برخی از آن‌ها عبارت‌اند از:

- معلم‌محوری، دانش‌آموزمحوری، فعالیت‌محوری، کار گروهی، خود راهبری؛

- یادگیری از گروه هم‌سالان، ایستگاه‌های یادگیری، کار پروژه‌ای.

برای معلمان کلاس‌های چندپایه، هم‌چون سایر معلمان، بهترین روش تدریس وجود ندارد. معلم با توجه به شرایط کلاس، جامعه‌ی محلی، ویژگی‌های دانش‌آموزان، ترکیب پایه‌ها و علاقه‌ها و توانایی‌های شخصی خود، می‌تواند یکی از رویکردهای فوق‌الذکر یا ترکیبی از آن‌ها را به کار برد.

روی کرد معلم‌محور

در روی کرد معلم‌محور، معلم مرکز همه‌ی فعالیت‌های کلاسی است. او می‌گوید، تصمیم می‌گیرد، گروه‌بندی می‌کند، به دانش‌آموزان یک یا چند پایه فرصت می‌دهد با هم فکر کنند و یا خودش به جای همه فکر می‌کند. او بنا به تشخیص خود تصمیم می‌گیرد بخشی از درس را با استفاده از روش سخن‌رانی، پرسش و پاسخ و... ارائه کند. در این روی کرد معلم، دانایی است که دانسته‌هایش را به دانش‌آموزان منتقل می‌کند.

روی کرد دانش‌آموز‌محور

در روی کرد دانش‌آموز‌محور، دانش‌آموزان مرکز

در طراحی تدریس، پس از تصمیم‌گیری در مورد شیوه‌ی برنامه‌ریزی و انتخاب موضوع یا موضوعات برای تدریس در پایه‌های گوناگون، لازم است اهداف یادگیری به روشنی تعیین شوند. معلم کلاس چندپایه مشخص می‌کند که پس از پایان هر مرحله‌ی تدریس، دانش‌آموزان هر پایه قادر به انجام چه کاری هستند. چه مواردی را خواهند دانست و چه تغییراتی در نگرش‌ها و باورهای آن‌ها ایجاد می‌شود؟ چنانچه تفریق براساس اهداف مشترک انجام شده باشد، لازم است اهداف مشترک پایه‌های تلفیقی و اهداف اختصاصی هر یک ذکر شود.

پس از تعیین اهداف، لازم است روش‌های مورد استفاده برای تحقق آن‌ها انتخاب شود. آموزگاران کلاس‌های چندپایه در تدریس و سازمان‌دهی تجربیات یادگیری مؤثر، با چالش‌های بسیاری مواجه می‌شوند. در کلاس‌های چندپایه، سطوح تحصیلی دانش‌آموزان متفاوت است و روش‌های متعدد و متنوعی نیاز است تا تدریس مؤثر واقع شود. تدریس مؤثر در کلاس‌های چندپایه، در گرو ابتکار و مهارت‌های حرفه‌ای معلمان است. کیفیت تدریس در این کلاس‌ها به تفاوت‌های فردی، به‌ویژه سبک‌های یادگیری دانش‌آموزان، آموزش معلم و سبک‌های تدریس او، محیط و فضای فیزیکی و روانی

مدیریت مؤثر یادگیری در کلاس‌های چندپایه

راهبردهایی برای تدریس در کلاس‌های چندپایه

بخش چهارم

تصمیم‌گیری‌ها و فعالیت‌های کلاسی هستند. علاقه‌ها و سلیقه‌ها، سبک‌های ترجیحی آن‌ها در یادگیری و نحوه‌ی فعالیت و درگیری آن‌ها، عامل انتخاب روش‌های تدریس توسط معلم است. یکی از روش‌های دانش‌آموزمحور، بحث گروهی است که در آن دانش‌آموزان فعالانه برای یادگیری می‌کوشند. کار اصلی معلم در روش بحث گروهی، پی‌گیری بحث و پیش‌گیری از انحراف از مسیر اصلی است. طرح سؤالات واگرا که طیف وسیعی از پاسخ‌ها را دربردارد، از ابزارهای مناسب جلب توجه دانش‌آموزان محسوب می‌شوند.

روش یورش فکری نیز از روش‌های دانش‌آموزمحور است. آموزش‌دادن با این روش، توانایی حل مسئله را به نحو خلاقانه‌ای بالا می‌برد، میزان ارتباط بین راه‌حل‌ها و ایده‌ها را افزایش می‌دهد، مشارکت را بیشتر می‌کند، انتقاد و ایرادگیری‌ها را کاهش می‌دهد، بر حمایت اجتماعی می‌افزاید و توانایی افراد را برای انتقال اطلاعات و نیز حل مسئله، بهبود می‌بخشد.

روی کرد فعالیت‌محور

طراحی و اجرای فعالیت‌های آموزشی منظم، جذاب و تعجب‌انگیز، به تدریس مؤثر در کلاس‌های چندپایه یاری می‌رساند. روبه‌رو شدن دانش‌آموزان با مسائل و چالش‌های ذهنی، کلاس را از روزمرگی و یکنواختی کسل‌کننده نجات می‌دهد. لازمه‌ی جرئت‌ورزی در کلاس‌های چندپایه، ایجاد محیط امن روانی است. روبه‌رو شدن با ابهام و مسئله، در گرو احساس امنیت است. معلمان کلاس‌های چندپایه باید به جو و فضای روانی کلاس توجه کنند تا دانش‌آموزان بتوانند با هم و از هم یاد بگیرند و از یادگیری لذت ببرند.

با ترکیب اهداف و موضوعات در پایه‌های متفاوت، می‌توان به طراحی فعالیت‌های آموزشی پرداخت و با

روش کار گروهی دانش‌آموزان را در حل مسائل و موضوعات جذاب درگیر کرد.

تدریس به شیوه‌ی کاوش‌گری و آزمایشی، از جمله روش‌های تدریس فعالیت‌محور است که طی آن می‌توان دانش‌آموزان را با مسئله‌ای روبه‌رو ساخت، راهبردهای تفکر را به آنان آموخت، سامان‌دهی، تحلیل و ترکیب داده‌ها را در عمل آموزش داد و به آن‌ها کمک کرد تا یاد بگیرند چگونه آموخته‌های خود را به کار گیرند.

در رویکرد کار گروهی، دانش‌آموز موجودی اجتماعی تلقی می‌شود که از ارتباط با دیگران می‌آموزد. قراردادن دانش‌آموزان در قسمت‌های گوناگون کلاس برای هدفی مشخص، گروه‌بندی فیزیکی است که با توجه به تعداد پایه‌ها، فضای کلاس و تعداد دانش‌آموزان هر پایه انجام می‌شود. گروه‌ها ممکن است ترکیبی از چند توانایی در پایه یا پایه‌های گوناگون کلاس باشد.

تصمیم‌گیری در مورد گروه‌بندی‌ها با سه روش انجام می‌شود:

۱. **تشکیل کلاس‌های مجزا:** برای مثال، دو پایه در کلاس می‌مانند و سایر پایه‌ها به فعالیت‌های دیگر مشغول می‌شوند. دانش‌آموزان هر پایه در یک گروه قرار می‌گیرند و آموزش‌های خاص پایه‌ی خود را دریافت می‌کنند (روش دو گروه).

۲. **تدریس یک مفهوم مشترک به همه‌ی کلاس:** تدریس برخی از موضوعات و مفاهیم آموزشی که دارای ارتباط طولی هستند و قابلیت ارائه به صورت هم‌زمان به کل کلاس و پایه‌های گوناگون را دارند. در این روش، کل کلاس یک گروه تلقی می‌شود.

۳. **تدریس تلفیقی:** تدریس هم‌زمان به آن‌ها، به عنوان یک

آیا این آموزگار چند پایه را با چهار دانش‌آموز معروفش می‌شناسید؟

گروه که از پیچیدگی خاصی برخوردار است و تسلط معلم بر محتوای کتاب‌ها و اهداف را می‌طلبد.

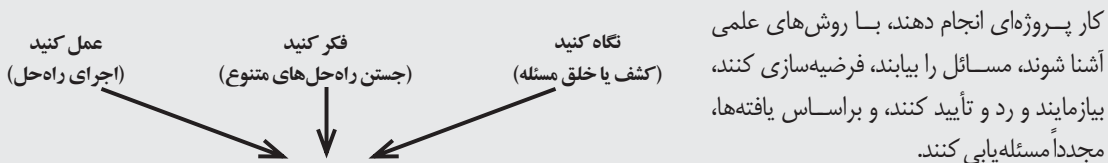
معلم در کارهای گروهی به عنوان منبع فکری و تسهیل‌گر پذیرفته می‌شود. در این صورت، کارکرد گروه‌های یادگیری را بازبینی می‌کند. مهارت‌های همکاری را به دانش‌آموزان یاد می‌دهد و اگر نیاز باشد، به یادگیرندگان کمک می‌کند. تعامل دانش‌آموزان با هم، با محیط، نحوه‌ی استفاده از مواد آموزشی، تعیین اهداف آموزشی ویژه، تصمیم‌درباره‌ی اندازه‌ی گروه، آماده‌سازی فضای کلاس درس، تعیین نقش‌های دانش‌آموزان برای کسب اطمینان از هم‌یاری، توضیح درباره‌ی تکلیف درسی، ایجاد هم‌یاری بین گروهی، تشریح معیار موفقیت، خلاصه‌کردن درس، ارزش‌یابی کیفیت کار گروه‌ها و دانش‌آموزان، از نکات اساسی هستند که در استفاده از روش‌های کار گروهی باید مورد توجه قرار گیرند.

کار پروژه‌های

کار پروژه‌های یعنی استفاده از روش‌های علمی برای تحلیل و تبیین موضوعی خاص. متخصصان تعلیم و تربیت معتقدند، حل مسئله، تفکر و پرورش خلاقیت، رسالت اصلی نظام‌های تربیتی در جهان است. پرسش‌گری و روبه‌رو شدن با ابهام و چالش‌های ذهنی، جزو جدایی‌ناپذیر فطرت انسان است. خداوند انسان را پرسش‌گر و علت‌جو آفریده است.

کلاس‌های چندپایه به ویژه در ساعاتی از روز که دانش‌آموزان به فعالیت‌های گروهی خارج از کلاس ترغیب می‌شوند، فرصت مناسبی برای انجام کارهای پروژه‌ای است. نمودار زیر قاعده‌ای ساده برای کار پروژه‌ای در مدرسه است:

معلم در کلاس چند پایه می‌تواند به دانش‌آموزان فرصت دهد در گروه‌های کوچک دو تا چهار نفره (از یک پایه یا پایه‌های متفاوت)،

داربست‌زدن، از جمله‌ی بی‌شمار روش‌هایی است که برای زمینه‌سازی یادگیری دانش‌آموزان از یکدیگر می‌توان به کار برد.

ایستگاه‌های یادگیری

با توجه به تعداد دانش‌آموزان، توان مدیریتی معلم و میزان امکانات و آمادگی دانش‌آموزان، می‌توان ایستگاه‌های یادگیری متعددی را در کلاس درس ایجاد کرد. برای این کار لازم است قسمت‌هایی از کلاس یا فضای خارج از کلاس را برای یادگیری علوم، ریاضی، زبان‌آموزی، فعالیت‌های هنری و آزمایش اختصاص داد. پیشنهاد می‌شود، معلمان مبتدی با دو ایستگاه کار خود را آغاز کنند. بدین منظور گوشه‌ای از کلاس را برای انجام تمرین‌های ریاضی و حل مسائل با استفاده از امکانات و وسایل ساده، گوشه‌ای دیگر را برای خواندن منابع اختصاص دهند. از دانش‌آموزان بزرگ‌تر می‌توان برای هدایت روند یادگیری و استفاده‌ی درست از وسایل کمک گرفت. به دانش‌آموزان فرصت دهید در یکی از ایستگاه‌های مورد علاقه‌ی خود، به یادگیری بپردازند. به تدریج می‌توانید بر تعداد ایستگاه‌ها بیفزایید. مثلاً برای تشکیل گوشه یا ایستگاه، اکتشاف، معلم و یا دانش‌آموزان می‌توانند مواد جالبی مثل سنگ‌های رنگی، انواع گل و چوب‌های دارای شکل‌های خاص را که به کلاس می‌آورند، در ایستگاه قرار دهند. همه‌ی دانش‌آموزان می‌توانند از مواد جالبی که در این بخش کلاس قرار می‌گیرد، برای تولید دست‌سازهای هنری استفاده کنند.

روی کرد خود راهبری

یادگیری دانش‌آموزان به‌ویژه در دوره‌ی ابتدایی، مستلزم توجه، مشاهده، یادسپاری، درک و فهم، مسئولیت‌پذیری برای یادگیری و داشتن هدف برای یادگرفتن است. بدون مشارکت فعال یادگیرندگان، هیچ یک از موارد فوق اتفاق نمی‌افتد. معلم کلاس چندپایه باید متوجه توانایی طبیعی دانش‌آموزان برای شناخت و کنجکاوی باشد و برپایه‌ی این ویژگی دانش‌آموزان، فعالیت‌های یادگیری مناسبی را طراحی کند که بستر خود راه‌بردی، خودآموختن و خودارزیابی را فراهم سازد. کلاس‌های چندپایه، محیط طبیعی مشارکتی است که اگر معلم به عنوان فرصت به آن نگاه کند، می‌تواند بستر مناسبی را فراهم سازد تا دانش‌آموزان در تعاملات خود، علاوه بر این که به دیگران یاری می‌رسانند، به خودشان نیز کمک کنند و بهتر یاد بگیرند. هم‌چنین، درک و فهم خود را واریسی کنند، خطاهایشان را در زمان مناسب اصلاح کنند، بخواهند که یاد بگیرند و اهداف یادگیری روشنی برای خود داشته باشند.

روی کرد یادگیری از هم‌سالان

انتظار هم‌یاری و مشارکت دانش‌آموزان در انجام تکالیف و فعالیت‌های کلاسی، احساس مسئولیت در برابر یادگیری و تنظیم ارتباطات مؤثر بین معلم و دانش‌آموزان و دانش‌آموزان هر پایه با یکدیگر و دانش‌آموزان هر پایه با معلم، از نکات اساسی موفقیت معلم در کلاس‌های چندپایه است. حضور دانش‌آموزان ناهمگن از نظر سنی، جنسی، میزان سواد، اطلاعات و پایه‌ی تحصیلی، فرصتی است که باید در کلاس‌های چندپایه مغتنم شمرده شود. یادگیری مشارکتی، کارآموزی شناختی، تدریس خصوصی و

زیر نویس
۱. برای کسب اطلاع بیشتر، به کتاب «چرا بچه‌ها مدرسه را دوست ندارند»، رخصاره فضلی، کوروش، چاپ ۱۳۸۹، و مقاله‌ی «کیفیت فرایندهای یاددهی - یادگیری»، مجله آموزش رشد ابتدایی، شماره‌ی ۸، سال ۱۳۸۹، مراجعه فرمایید.